

GRID

Intern faglig debat på Kunstakademiets Arkitektskole, Afd 6

Einig zu sein ist göttlich und gut; woher ist die Sucht denn
Unter den Menschen, daß nur Eines und Einer nur sei?

HÖLDERLIN

N° 40 November 2000 - Særnummer i samarbejde med SBI

Den planetariske hule

I

Jeg takker for den ære at få lov at tale ved den åbne seminarrække om *Fremtidens bolig*, arrangeret af SBI og størstedelen af de danske arkitektur- og designskoler, endda som den allerførste taler, - men er også af samme grund lidt ængstelig ved opgavens omfang: er det nu min opgave at gå helt tilbage til begyndelsen, til *hulen* som vor første jordiske bolig (efter fordrivelsen fra Paradiset der som bekendt ikke var en hule, men en have)?

I så fald skal det være med en anekdote der først og fremmest skal vise hvor fjernt hulen ligger fra os. For en halv snes år siden besluttede en fransk spejdertrup at nu ville de gøre noget for 'naturen'. De ville gøre rent i den! De gik derfor ud i det sydfranske landskab og vaskede nogle væmmelige *graffitti* ned som var lavet på væggene i nogle huler. Det viste sig at disse malerier faktisk var udført af præhistoriske mennesker - for måske 30000 år siden. Så længe kunne disse værker få lov at bestå - før mennesket i sin udvikling nåede en så tåbelig existensform...

Når vi taler om fremtiden, er det givetvis fordi vi har et 'problem' med nutiden. Den 'mangler' et eller andet. Benjamin kaldte det 'aura'. Aura har til gengæld endnu det meget fremtidige og det meget fortidige. Mennesket, som vi kender det i dag, nærer vi ikke nogen særlig dybfølt agtelse for; men det ældgamle - den dybfrosne huleboer, der måske kunne tænkes at genopstå af dvalen, i en sky af pollen fra før Istiden - eller omvendt det fjernt fremtidige, det lysende ætervæsen kendt fra Spielbergs film (i det omfang han kan holde sig til antydningens kunst) - dét er billeder der stadig kan vække den følelse af noget 'sublimt' som Grækerne følte blot ved at betragte mennesket.

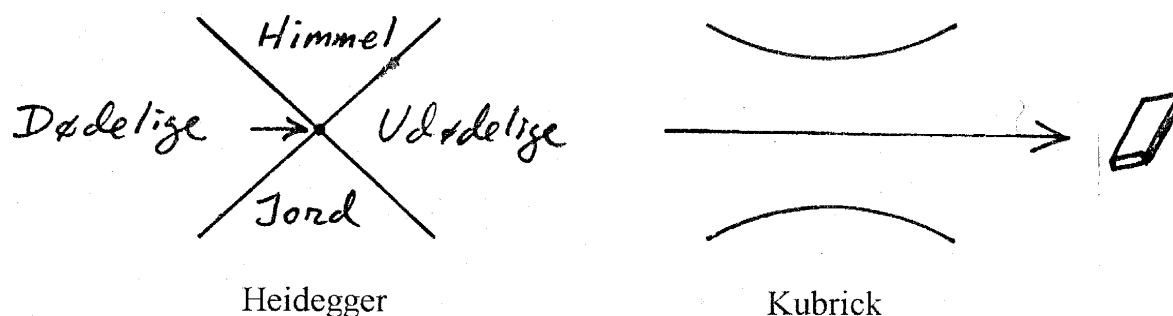
Var det Man Ray eller Duchamp - eller var det begge - der tog sort-hvide nærbilleder af almindeligt husstøv, og gjorde det til noget endnu mere sublimt end vore dages 'korncirkler' (der jo tydeligvis hører hjemme i den sammenhæng, jeg lige har skitseret)? I husstøvet fremstår mønstre som intet menneskeligt har ved sig: de udtrykker på én gang ufattelig ælde og en vision om fjern fremtid på fremmede planeter. Er støvet en kvalitet ved boligen, som vi for hurtigt har sortlistet, i vores almindelige allergi der (som historien om de franske spejdere viser) dybest set er en allergi over for *tiden*?

II

At tale om 'fremtidens bolig' er at forskyde synsvinklen fra den, vi kender fra forrige århundrede som modernismens. Hvor modernismen talte om mennesket af i dag, taler vi om mennesket af i morgen. Det udtrykker et øget tempo, måske en slags stress (som om i dag allerede er for sent, og vi først lever i morgen). Morgendagsordenen er allerede sat, nemlig af det vi kalder 'globaliseringen'. 'Globalisering' anses for at være et 'plus-ord' - om ikke andet, så i den forstand at det betragtes som noget uafvendeligt som det ville være dumt og skadeligt for karrieren at modsætte sig. Men globalisering udtrykker ikke desto mindre et bestemt perspektiv: det er en udvikling set indefra, mere præcist: det er udbredelsen af den amerikanske 'kultur' overalt, set fra dennes egen synsvinkel.

Den tyske filosof Martin Heidegger talte, allerede et halvt århundrede tilbage, om den samme proces set fra en anden synsvinkel. Han kaldte det: det 'planetariske'. I dette udtryk ligger et andet perspektiv end udbredelsen af det middelklassemoderne '*as we know it*' overalt: vi ser her snarere Jorden udefra, som vi lærte det i 1960'erne, som en lille kold og ensom blå ært midt i den endeløse nat. For Heidegger indebærer det planetariske menneskets afskæring fra Jorden som et sted at *bo*.

I foredraget *Tænke bygge bo* fra 1951 udfolder Heidegger præmisserne for denne betragtning. Bosættelsen, siger Heidegger, er metafysisk betragtet menneskets møde (som 'dødeligt') med de udødelige, i *stedet* som forening af jord og himmel. Det planetariske menneske har, i kraft af stigende hastighed, udraderet ('udracineret', om man vil: 'ud-rodet') dette sted, til fordel for en art hvirvlende tunnel der ikke længere tillader det at *knytte an* til hverken jord eller himmel, og som efterlader det i en tvivlsom forventning om et møde med et væsen 'derude' (jvfr hvad vi ovenfor sagde om det ældgamle eller fjernt fremtidige, der afløser tidligere tiders udødelige - guderne). Vi kan tænke på de afsluttende sekvenser af Kubricks *2001*:

Det er på denne metafysiske baggrund, vi kan forstå skræmmebilledet af fremtidens bolig som en 'kapsel'. I 1960'erne var det faktisk almindeligt antaget at mennesket i fremtiden ville komme til at leve som astronauten: med en kapsel som bolig, og med kapsler som føde. I dag lægger man atter vægt på friske grøntsager, selvom de - NB! - ikke længere dyrkes på jord (for så vidt har Heidegger stadig ret). Også boligen må tænkes *om* - og ikke bare frem: vi skal ikke regne med at få den 'ned på jorden igen'; men det betyder ikke at den ikke kan have andre værdier og målsætninger end dem som 'globaliseringen' - i virkeligheden ganske kortsigtet - sætter.

III

Modernismens program for boligen var: *Lys - luft - renlighed*. Det er let at forstå dette, når man tænker på det som modsætning til en tidligere tilstand: mørke - fugt - snavsethed. Men såfremt historien endnu ikke er forbi (det er blot et af 'globaliseringens' dumme slagord), må en ny negation føre til et nyt program. Ikke tilbage til mørke og snavs (selv om vi allerede har antydnet at der på det punkt også kunne være en blindhed i modernismen: over for tidens spor i støvet, eller over for blot en vis dæmpning af lyset: tænk på hvor mange 'moderne' huse der senere måtte forsynes med udendørs skodder og persienner - ja, i dag er denne *blunder* ligefrem blevet til en slags arkitektonisk 'stil'!), - ikke tilbage til mørke og snavs, siger jeg, men frem til en ny 'landing' for boligen, hinsides astronautens mareridt.

Jeg foreslår derfor at applicere Hegels gode gamle 'negationens negation' på de tre negationer af slummet som modernismens parole hævder.

1°) I stedet for 'lys' sætter jeg: *syn*. Modernismens idé er at føre lyset ind - meget vel. Men hvorfor lys? For at se. Nu har vi lyset; det vi nu må dyrke, er synet. Og det vender perspektivet en gang: for hvor 'lys' udtrykker at noget udefra skal føres ind i boligen, udtrykker 'syn' snarere en bevægelse indefra og ud. I stedet for at tale om at føre byen ind i boligen (som om den ikke er prøvet nok af telefon, kabel-TV og postomdelte reklamer), ville jeg hellere tale om at føre boligen ud i byen, dvs at gøre byen til genstand for boligens udsyn - til forskel fra den blot pittoreske udsigt, der traditionelt vender byen ryggen og er borgerligt naturnostalgisk ('udsigt over Søerne').

Når nogen siger 'lys', har vi ret til at svare med et spørgsmål: 'Jovist, men til hvad?'. På samme måde, når nogen taler om 'tilgængelighed': 'Jovist, men til hvad?'. *Hvad?* er spørgsmålet, ikke bare hvorledes...

2°) I stedet for 'luft' sætter jeg: *ånde*. Luft, jovist, men til hvad? Til at ånde. I fremtiden kan det meget vel blive et rent fysiologisk spørgsmål: boligen kan blive et 'åndehul' i ordets helt bogstavelige forstand, som stedet hvor mennesket må sikres ren luft for at kunne reproducere sig. Men selv hvis det ikke går så galt, véd vi allerede at luft der skal kunne åndes, ikke er nogen selvfølgelig sag. At indføre *air conditioning* (en teknologi der er udviklet som nødløsning i områder hvor man i stedet burde holde *siesta*) i danske boliger, er et entydigt tilbageskridt: enhver véd at man bliver syg at køre i IC3. At holde ugiftige materialer borte, er påtrængende nok (en rundvisning i et nybygget hus er alt for ofte at blive taget brutalt ved næsen!); men jeg kunne drømme om en arkitektur der arbejdede *positivt* med rum der var lige så tillokkende for næsen som for øjet.

3°) I stedet for renlighed, sætter jeg: *mærkbarhed*. Renlighed er blevet et højteknologisk anliggende: det drejer sig om materialer der er glatte og dermed let afvaskelige, som er hærdede og dermed uimodtagelige for spor, osv. Resultatet er at mennesket selv - idet det fx oplever ikke at kunne sidde på en stol, fordi fladen er så afvisende at jeg uafbrudt glider ned - føler sig som en urenhed. Den dragning mod det ældgamle, som jeg indledningsvis talte om, er blot en mytologisering af noget langt enklere, nemlig menneskets *taktile* væsen. At kunne røre ved *noget* er lige så vigtigt som at kunne røre ved nogen - og er måske endog forudsætningen derfor. Hygiejniske flader er skabt til at frastøde - og de frastøder! De skaber 'kapsel'.

Fremtidens bolig - som bevidst program, ikke som bevidstløs 'globalisering' - må altså i det mindste give øjet, næsen og hænderne noget at forholde sig til. Har jeg glemte noget? Øret? Tungen? Nej, det er ingen forglemmelse. Boligen, som arkitektur og design betragtet,

skal ikke 'tilfredsstille alle behov'. Jeg forestiller mig at der også skal være *mennesker* i fremtidens bolig, som vil *tale* - ikke bare blive talt til af elektroniske medier. At tænke boligen anderledes end som kapsel, er også at tænke den som et sted hvor jeg aflægger og modtager besøg. Men det er et punkt som arkitektur og design kun kan imødekomme ved at trække sig tilbage og lade rum stå åbent. Det er ikke meningen at vi skal programmere beboelsen; det er tværtimod meningen at boligen skal bryde de lukkede kredsløb som 'globaliseringen' vil indeslutte alt liv i. *Syn, ånde, mærkbarhed*: det er programmet for den planetariske hule, den *post-virtuelle* bolig!

Kasper Nefer Olsen